

Srebrenica 2018

Genocid u Srebrenici: Jedanaest lekcija za budućnost

Anatomija jednog genocida

Povodom 23. godišnjice genocida počinjenog nad Bošnjacima u julu 1995. u "zaštićenoj zoni" Ujedinjenih nacija u Srebrenici Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini organizirala je edukacijsku izložbu, autora Hikmeta Karčića pod nazivom *Genocid u Srebrenici: Jedanaest lekcija za budućnost*. Izložbu je 9. jula 2018. godine u Gazi Husrev-begovoj biblioteci otvorio reisu-l-ulema IZ u BiH Husein ef. Kavazović, a organizator izložbe bila je Uprava za vanjske poslove i dijasporu u suradnji s Institutom za islamsku tradiciju Bošnjaka i Gazi Husrev-begovom bibliotekom. Ova postavka sadrži narativni i vizualni opis jedanaest segmenata genocida, s ciljem sjećanja i održavanja komemoracije za žrtve te educiranja i informiranja javnosti. Svaki segment predstavlja jednu fazu koju su bosanski muslimani, s naglaskom na Bošnjake istočne Bosne, gdje se nalazi Srebrenica, prošli tokom brutalnog međunarodnog oružanog sukoba i agresije u periodu od 1992. do 1995. Broj jedanaest simbolizira 11. juli 1995 - kada su Srebreničku enklavu okupirale vojska i policija Republike Srpske. Ovdje donosimo izvod iz postavke.

D.S.

1. Prethodni događaji

Genocidu nad Bošnjacima u Srebrenici historijski je prethodilo sistematsko nasilje u ranijim periodima, a pokolji muslimana u ovom dijelu Bosne i Hercegovine zabilježeni su i u Drugom Svjetskom ratu.

Srpski nacionalisti vođeni Slobodanom Miloševićem pad komunističkog bloka su vidjeli kao priliku za uspostavljanje homogene srpske države. Na obilježavanju 600. godišnjice Kosovskog boja (1389-1989), Slobodan Milošević je pred velikim brojem okupljenih rekao:

"Pre šest vekova Srbija je ovde, na polju Kosovu, branila sebe. Ali je branila i Evropu. Ona se tada nalazila na njenom bedemu koji je štiti evropsku kulturu, religiju, evropsko društvo u celini."

Dva događaja su ključna u razumijevanju puta koji je doveo do kolektivnog nasilja u Bosni i Hercegovini: 1. prvi demokratski izbori 1990. i 2. popis stanovništva 1991. Izbori su doveli na vlast nacionalne partije sa etničkim predznakom, a popis stanovništva je pokazao da su muslimani u Bosni i Hercegovini većinsko stanovništvo. Za mobiliziranje nemuslimana nacionalisti su koristili historijske traume i antimuslimansku retoriku.

2. Kampanja etničkog čišćenja - 1992

9. januara 1992. proglašena je nepriznata srpska republika Bosne i Hercegovine - Republika Srpska. Bosna i Hercegovina proglasila je nezavisnost 1. marta 1992. Već 6. aprila snage sastavljene od Jugoslavenske narodne armije i srpskih paravojnih formacija su započele jedan sveopći napad divljajući po gradićima u istočnoj Bosni duž granice sa Srbijom.

12. maja 1992. na sjednici Skupštine bosanskih Srba u Banjoj Luci, donesena je odluka nazvana Šest strateških ciljeva srpskog naroda, koja je sadržavala:

"Uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno eliminisanje Drine kao granice između dvije srpske države."

Šest strateških ciljeva smatrani su vjesnikom i uvodom genocida u Srebrenici te je njihova implementacija ubrzo počela.

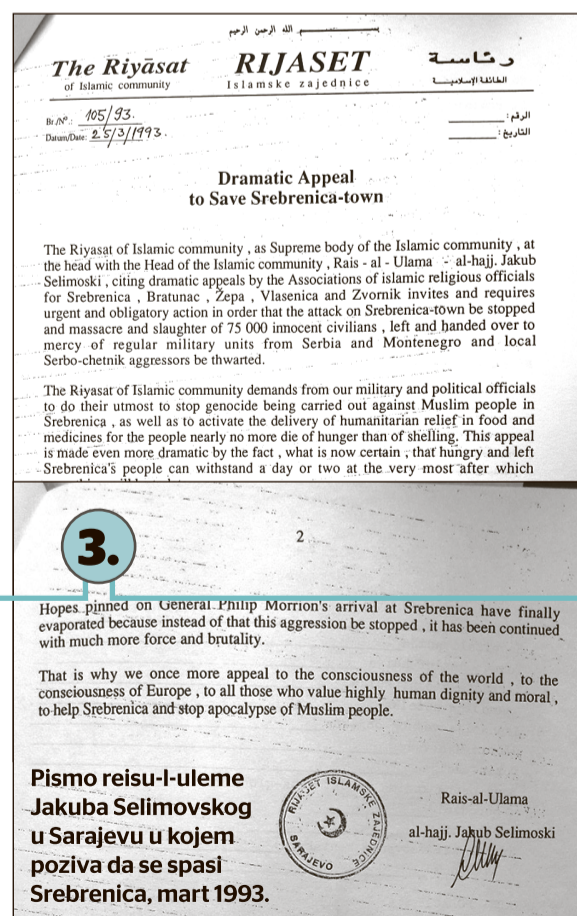

Ulaz u koncentracioni kamp Manjača, gdje je 1992. zatvoreno hiljade Bošnjaka i Hrvata (MKSJ, sudski spisi)

Slobodan Milošević drži govor na Gazimestanu, Kosovo, 1989. (Fotografija: CKSKJ)

U ljeto 1992. strani novinari su otkrili postojanje koncentracionih logora i kampova za silovanje, gdje su odvođeni Bošnjaci i Hrvati. Prijedor, grad na

3. Hopes pinned on General Philip Morrison's arrival at Srebrenica have finally evaporated because instead of that this aggression be stopped, it has been continued with much more force and brutality.

That is why we once more appeal to the consciousness of the world, to the consciousness of Europe, to all those who value highly human dignity and moral, to help Srebrenica and stop apocalypse of Muslim people.

Pismo reisu-l-uleme Jakuba Selimovskog u Sarajevu u kojem poziva da se spasi Srebrenica, mart 1993.

sjeverozapadu BiH, postao je ozloglašen po svojim kampovima u koje su zatvarane desetine hiljada ljudi. Slike iz logora su izazvale bijes u međunarodnoj zajednici i inicirana je uspostava Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ).

3. Život pod opsadom

Srebrenicu je u aprilu 1992. zauzeo Novosadski korpus Jugoslavenske narodne armije. Male skupine Bošnjaka koje su pružile otpor pregrupisale su se u okolnim planinama i krajem maja uspješno istjerale JNA. Ubrzo su Srebrenica, Žepa i Goražde postali jedini gradići u istočnoj Bosni sigurni za bošnjačke izbjeglice i protjerane iz ostalih mjesta. U Srebrenici je bilo prihvaćeno 40.000 izbjeglica. Poslije toga, Srebrenica, Žepa i Goražde potpali su pod brutalnu opsadu vojske bosanskih Srba.

Kao odgovor na neprekidne napade i ponavljane masakre UN su u aprilu 1993, na osnovu Rezolucije 819 Savjeta bezbjednosti, proglasile Srebrenicu „zaštićenom zonom“. Uvjeti i atmosfera unutar opasane zone bili su toliko zloslutni da ih je UN komisija Savjeta bezbjednosti opisala kao „usporeni“ genocid.

U apilu 1993. u Srebrenicu su došle prve snage UNPROFOR-a, sastavljene od kanadskog kontigenta. Početkom 1994. ove trupe su zamijenjene holandskim bataljonom, koji je ostao u enklavi do jula 1995.

4. Put u genocid

Lideri Republike Srpske su "unaprijediti" namjere postavljene u šest strateških ciljeva usvojenih od Skupštine bosanskih Srba u maju 1992. izdavanjem direktiva br. 4 i 7, u kojima su data uputstva vojsci.

Direktiva br. 7, od 8. marta 1995, sadržavala je sljedeće naredbe Drinskom korpusu vojske bosanskih Srba:

"...što prije izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime će se spriječiti i pojedinačno

General VRS Ratko Mladić i vojnici bosanskih Srba ulaze u Srebrenicu 11. jula 1995, nekoliko sati prije početka prvih ubistava.

komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevni planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana..."

Na Vidovdan, 28. juna 1995, predsjednik republike bosanskih Srba Radovan Karadžić i predsjedavajući Skupštine bosanskih Srba Momčilo Krajišnik posjetili su Drinski korpus u Vlasenici. Karadžić je razgovarao o napadu na Srebrenicu sa komandantom generalom Krstićem. U julu 1995. vojska i policija Republike Srpske započele su operaciju Krivaja 95 s ciljem zauzimanja Srebrenice.

Nakon nekoliko dana neselektivnog bombardiranja i snažnih vojnih napada enklava je 11. jula 1995. zauzeta. UN trupe su se povukle u obližnju UN bazu u Potočarima. Hiljade bošnjačkih žena, djece i staraca su se u potrazi za zaklonom i zaštitom također zaputili prema UN bazi. Stanovnici Srebrenice su znali da se lahko može desiti ponavljanje 1992. godine. Muškarci su odvajani od žena i potom pogubljeni. Žene i djeca su deportirani autobusima prema Tuzli, a neke su bile seksualno zlostavljane.

5. Marš smrti

Većina srebreničkih bošnjačkih muškaraca i dječaka odlučili su da se ne predaju Srbima jer su znali da bi to bilo jednako samoubi-

Preživjeli Marša smrti Hasan Hasanović (Fotografija: Kristian Skeie).

stvu. Pokušali su se probiti do Tuzle, koja je bila pod bosanskom kontrolom. Oko 15.000 bošnjačkih muškaraca i dječaka okupili su se i formirali kolonu kako bi se probili kroz šumu.

6. Egzekucije

Snage bosanskih Srba su pravile zasjede koloni muškaraca i dječaka, da bi potom koristili uhvaćene kao mamce kako bi izvukli vani Bošnjake koji su se krili u šumi. Ove snage su također ukrale opremu od UN-a, uključujući šljemove

Jedinica srpskog MUP-a "Škorpioni" ubija šest Bošnjaka, muškaraca i dječaka, iz Srebrenice. (Izvor: YouTube)

Masakr u skladištu Kravica; iz pauziranih snimaka zloglasnog videoizvještaja iz Srebrenice Zorana Petrovića Priročanca (Izvor: ICTY Sudski spisi)

i uniforme, i pretvarali se da su UN mirovne snage kako bi prevarili muškarce i dječake iz kolone da se predaju.

Bošnjačkim muškarcima i dječacima, koji su uhvaćeni ili su se predali, stavljali su povez preko očiju i vezali ruke iza leđa žicom. Zatim bi ih pogubili na jednoj od sljedećih lokacija: Orahovac, Petkovci, Branjevo, Pilica, Kozluk ili Kravica.

U nekoliko dana, vojska i policija bosanskih Srba pogubile su najmanje 8.732 bošnjačkih muškaraca i dječaka. U školi Grbavci, blizu Orahovca, srpski vojnik je posmatrao kako su zatvorenici redani i ubijani. Poslije je svjedočio:

"Iz te hrpe, te gomile mrtvih tijela koja više nisu nalikovala na ljude, nego samo na hrpu mesa u komadima, ispuzao je čovjek. Kažem čovjek, ali to je zapravo bio dječak od nekih pet-šest godina. To je nevjerojatno. Nevjerojatno.

Čovjek je ispuzao i krenuo prema stazi, stazi na kojoj su stajali ljudi s automatskim puškama i radili svoj posao. A to je dijete išlo prema njima. Svi ti vojnici i policajci ondje, ti ljudi kojima nije bio problem ubiti, odjednom su spustili puške i svi, do jednoga, jednostavno se sledili. Tamo je bilo samo jedno dijete nevino, slatko dijete prekriveno komadima utrobe drugih ljudi. [...] I dok je izranjao iz gomile ubijenih ljudi govorio je: 'Babo', tako oni nazivaju oca. 'Babo, gdje si?'"

7. Masovne grobnice

Tijela pogubljenih Bošnjaka bačena su u sakrivene masovne grobnice koje je iskopala vojska bosanskih Srba kako bi sakrila počinjene zločine. Ove masovne grobnice su poslije prekopavane i tijela su potom sklanjana u sekundarne i tercijarne masovne grobnice, ostavljajući mnoge ostatke rasparčanim i međusobno pomiješanim. Kako su

Glogova, snimci iz zraka (Izvor: MKSJ, sudski spisi)

vojnici koristili kamione i buldožere da prenesu tijela, oni su ih izgnječili i teško oštetili.

Ovaj cjelokupni proces - egzekucija, pokopavanja i ponovnog pokopa - dokumentirali su američki špijunski sateliti. Ovi snimci su kasnije korišteni kao dokazi u suđenjima za ratne zločine.

8. Potraga za nestalim osobama

Bosanska vlada je 1996. osnovala ekspertnu grupu za potragu za nestalim osobama koje su bile žrtve masovnih zločina. Federalna komisija za nestale osobe predvodila je istragu usmjerenu na pronalazak ostataka tih žrtava.

Uz pomoć istražitelja iz MKSJ-a u Hagu Međunarodna komisija za nestale osobe je uspjela otkriti,

Ostaci žrtava genocida pronađeni su na nekoliko lokacija, u primarnim, sekundarnim i tercijarnim masovnim grobnicama. (Fotografija: Muhamed Mujkić)

ekshumirati i identificirati skoro dvije trećine od 30.000 nestalih žrtava genocida i masovnih zločina u zemlji. Prvi put u historiji, dokazi izuzeti iz masovnih grobnica, uključujući i one za DNK analizu, korišteni su u suđenju ratnim zločincima.

9. Poricanje

Masovna ubistva i genocid nad Bošnjacima vlasti iz Republike Srpske su godinama poricale. I danas se genocid u Srebrenici još

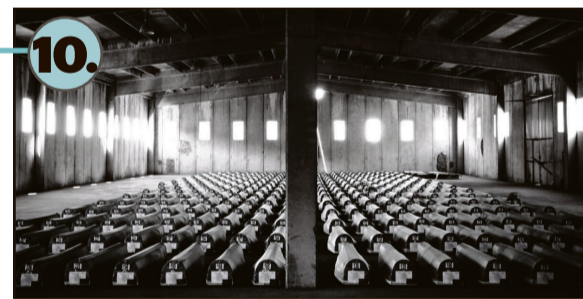
Stalni ambasador Sjedinjenih Država pri UN Samantha Power (D), stalni ambasador Rusije pri UN Vitaliy Curkin (L), stalni ambasador Španije pri UN Oyarzun Marchesi (L2), stalni ambasador Velike Britanije pri UN Matthew Rycroft (D2) 8. jula 2015. prisustvuju sjednici Savjeta bezbjednosti u New Yorku povodom maskara u Srebrenici, kada Rusija ulaže veto na Rezoluciju o genocidu u Srebrenici. (Fotografija: CemOzdel/Anadolu Agency/Getty Images)

uvijek glasno poriče u mnogim akademskim i političkim krugovima bosanskih Srba i u Srbiji. Ovo poricanje je obično dvostruko: s jedne strane tvrdnja da nije bilo masakra i da su sve žrtve poginule u bitkama, a sa druge da su žrtve Srebrenice zaslužile svoju sudbinu zbog počinjenih zločina u prošlosti.

10. Naslijeđe

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) ustanovio je da masakri počinjeni u i oko Srebrenice 1995. predstavljaju genocid.

"Snage bosanskih Srba su znale, u vrijeme kad su odlučile ubiti sve vojno sposobne muškarce, da će ova ubijanja, praćena nasilnim premještanjem žena, djece i starih, neizbježno dovesti do fizičkog nestajanja stanovništva bosanskih muslimana u Srebrenici..."

Tabuti žrtava genocida sa zelenim prekrivačima poredani u hali napuštene fabrike u Potočarima - Srebrenica (Fotografija: Jasmin Agović)

"Kroz ubistva vojno sposobnih muškaraca, snage bosanskih Srba su efektivno uništile zajednicu bosanskih muslimana u Srebrenici i eliminisale ikakvu mogućnost da se mogu ponovo uspostaviti na toj teritoriji..."

(Iz presude MKSJ u slučaju Radislava Krstića, bivšeg komandanta Drinskog korpusa vojske bosanskih Srba.)

11. Trijumfalizam

Poseban aspekt modernog genocida je faza slavljenja. U Bosni i Hercegovini i danas postoje i funkcioniraju mnoge institucije odgovorne za učinjeni genocid, a osuđeni ratni zločinci se slave poput heroja. Ovakva vrsta trijumfalizma smatra se završnom fazom genocida.